

YU ISSN-0352-5724/UDK 801(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

XLII

*ПОСВЕЂЕНО СЕЂАЊУ НА АКАДЕМИКА
ПАВЛА ИВИЋА*

НОВИ САД
1999

О СРПСКОМ РУКОПИСНОМ НАСЛЕЂУ ОД СРЕДИНЕ 16. ДО СРЕДИНЕ 17. ВЕКА

Књига др Татјане Суботин-Голубовић „Српско рукописно наслеђе од 1557. године до средине XVII века” (изд. Српска академија наука и уметности, пос. изд. DCXL, 1999. г., 285 страна) мора да привуче озбиљну пажњу оних који се баве нашом старом писменошћу. Ауторка је данас доцент Одељења за историју Филозофског факултета у Београду.

Два су основна разлога што ова књига (одбрањена докторска дисертација) има своју посебну вредност. Прво, ту су обухваћени подаци из српске рукописне прошлости који се односе на — углавном — мање проучавано раздобље, никад интегрално сагледано: раздобље после гашења средњовековне самосталности, њеног тадашњег културног процвата, а пре наговештаја будућих искорака у обновљене и сасвим нове духовне тековине. Истина, овде је размотрено доба после успостављања аутокефалности српске цркве, али ни оно није било у потребној мери рашчитано, вероватно зато што је, иако историјски донекле повољније, изгледало ипак безначајније од ранијег и од потоњег — међутим, и из других разлога, о којима мало даље. Друга је врлина књиге у томе што је урађена изузетно детаљно и акрибично. Довољно је рећи да се ту налазе релевантни подаци поцрпени од близу сто проучавалаца, а пошто је од многих тих стручњака узето у обзир и по више студија, број искоришћених извора знатно прелази три стотине. Још више фасцинира састављени инвентар рукописа из датог периода: он броји око 940 јединица, међу којима је, на пример, указано на 215 минејских текстова, 132 четвороје-ванђеља, итд.

У уводним излагањима Т. Суботин-Голубовић говори о релативном сиромаштву данас познате скрипторске делатности у означеној епохи, али и о увреженом мишљењу да ово сиромаштво и одговара тадашњем фактичком стању. Међутим, ово схватање треба ревидирати. У ствари, током векова под туђинском влашћу биле су уништене, делимично или у потпуности, многе рукописне збирке које су свакако постојале; опустошени су манастири; страдање одговарајућих рукописа, упркос свему још задуго сачуваних, догађало се и током Првог и Другог светског рата. Многобројни примерци су били разношени по иностраним центрима, неки од сачуваних не могу се са сигурношћу укључити у епоху о којој је реч због неизвесног датирања. Сем тога, није мали број одиста већ навођених па и обрађених стручних података у литератури о њима, али разбачаних и недовољно целовитих, нити методолошки добро дефинисаних. Све то говори о чињеници да стваралачки и скрипторски рад ипак није посустао у размотреном периоду (прецизније: од обнове Пећке патријаршије 1557. г. до смрти патријарха Пајсија 1647. г.), те вреди продубити и систематизовати наше знање о њему, а тога се ауторка најпажљивије и прихватила.

После одељака „Црквене прилике од пада Деспотовине до обнове Патријаршије”, „Културна мисија цркве (1459/63—1557)” и „Опште прилике у српској цркви после 1557. године”, читамо средишње главе. Нај-

пре — под заједничким насловом „Могућности и методе процене обима књижевног фонда”. Ту је са опширно изнетим подацима и објашњењима разрађен основни проблем, реконструкција обима књишких фондова под турском влашћу у посматраном временском интервалу, а исто тако и доступна сазнања о самим писарима. Занимљиво је невелико залажење у питање световне књижевности у то доба, у постојање лаичких и личних библиотека а не само збирки при сакралним седиштима. Следећа глава је посвећена преписивачким центрима, манастирским библиотекама, наводе се они сачувани писарски подухвати који су везани за њих, уз информације о писарима и неким другим појединостима. Упечатљиво делује већ поменути Инвентар рукописа из датог периода, који следи у књизи, као и у потпуности презентирани списак коришћених књига и чланака.

Ово одлично документовано дело заслужује да уђе у литературу о српској културној историји захваљујући не само приказаној фактографији, него и даљим битним конотацијама, перспективама каснијих спецификованих сазнавања.

Београд

Ирена Грицакић

Татјана Суботин-Голубовић, СРПСКО РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ
ОД 1557. ГОДИНЕ ДО СРЕДИНЕ XVII ВЕКА. —
САНУ, Посебна издања, Књига DCXL, Одељење језика
и књижевности, Књига 51, Београд, 1999.

Научна студија Татјане Суботин-Голубовић *Српско рукописно наслеђе од 1557. године до средине XVII века* свеобухватно пружа увид у судбину наших рукописа насталих у време турске владавине. Овај период у реконструкцији културне прошлости српског народа истраживањем аутора добио је снажне темеље за детаљнија изучавања историје српског књижевног језика. Време од једног столећа омеђено је значајним догађајима из историје српског народа, и то обновом Пећке патријаршије (1557) и смрћу патријарха Пајсија (1647).

Обновљена Пећка патријаршија била је једина институција која је надживела пропаст српске средњовековне државе, а у ова времена, несрећна по наш народ, имала је значење духовног средишта. Обновљена је структура црквене организације оправком старих и изградњом нових манастира, нарочито на подручјима данашње Војводине, Славоније, Босне, Далмације, где су Турци насељавали српско становништво. Тако су се ширили српски духовни центри у којима се одржавао континуитет са нашом средњовековном духовном баштином. За потребе нових храмова био је неопходан одређен број богослужбених књига. Свештенику у парохијској цркви било је потребно око десет књига, а манастир је морао имати најмање двадесетшест књига. Због тога већ постојећи скрипторији појачавају свој рад, а истовремено се оснивају нови при новосаграђеним манастирима. Стрпљив и мукотрпан рад на преписивању богослужбених